

Consideracions sobre el dret a l'autodeterminació Agustí Barrera i Puigví (historiador)

Intervenció llegida el 26 de maig de 2005 a l'auditori del Calisay a Arenys de Mar, dins del cicle de conferències: Les nacions sense Estat i el dret a l'autodeterminació

Darrerament, el terme de dret a l'autodeterminació surt sovint en els debats televisius, en les tertúlies radiofòniques, i cadascú hi diu la seva, ens trobem amb tantes interpretacions, com persones opinen, en alguns casos hi ha una mala voluntat manifesta de tergiversar el concepte, en d'altres, la majoria, desconeixença del seu significat concret. Ens hauríem de preguntar, doncs, si sabem de què parlem quan parlem del dret a l'autodeterminació.

Constatem com des de les institucions no s'ha explicat el concepte, no s'ha fet pedagogia, sobre el què vol dir el dret a l'autodeterminació, quin és el seu significat precís, més aviat s'ha tingut interès a deixar el concepte en una nebulosa.

El dret a l'autodeterminació podria ésser explicat com el principi democràtic segons el qual una comunitat humana, un poble, una nació, dins un marc territorial concret, decideix lliurement el seu destí, el d'adoptar un determinat tipus d'organització política i, arribat el cas, esdevenir un Estat independent.

En un Estat legalment constituït, el dret a l'autodeterminació seria el reconeixement del dret a decidir, lliurement i democràticament que té un poble o nació per tal de poder corregir situacions de dominació política, econòmica o militar, que el puguin afectar.

Aquest dret hauria de permetre a un poble o nació de poder viure lliurement en igualtat de condicions amb els altres pobles del món, l'exercici del dret a l'autodeterminació, és un dret fonamental, una base sòlida, on construir uns estatuts jurídics de drets humans, és alhora un dret humà elemental.

El primer document que esmenta aquest dret és la Declaració d'Independència dels EUA del 1776, formulat de manera més precisa, a proposta de V.I. Lenin, apareix en el Congrés dels Bolxevics de 1913, on s'aprova una resolució favorable a l'exercici del dret d'autodeterminació, amb l'aclariment que per autodeterminació, s'entén el dret de

separació política i de constituir Estats nacionals independents. De tota manera el comunisme soviètic considerà el dret a l'autodeterminació, com a un element fàctic, supeditat al valor estratègic superior de la revolució socialista.

Després de l'acabament de la I Guerra Mundial, semblà que s'imposava en el món el concepte del dret dels pobles a l'autodeterminació, d'acord amb els catorze punts del president dels EUA W. Wilson (1918) i de la Conferència de Pau de París (1919-20).

A l'acabament de la II GM (1945) es produïren tot un seguit de lluites antiimperialistes en el Tercer Món, per tal d'eliminar el jou colonial, que són conegudes com el procés de descolonització, en aquest context l'ONU el 1960 declarà que tots els pobles tenen dret a l'autodeterminació, donant així un suport jurídic a les lluites d'alliberament dels pobles d'Àsia i Àfrica.

A Catalunya el concepte polític del dret a l'autodeterminació apareix, encara que formulat de forma poc precisa, a inicis del segle XIX amb els plantejaments del republicanisme federal.

El primer text polític que, recollint el dret a l'autodeterminació, advoca per la independència política, és la Constitució Provisional de la República Catalana (l'Havana, 1928), que té 36 títols dividits en 302 articles. El text fou redactat i presentat com a ponència pel montblaquí, Josep Conangla i Fontanilles, a l'Assemblea Constituent del Separatisme Català, que se celebrà a l'Havana amb l'assistència de Francesc Macià els dies 30 de setembre i 1, 2 d'octubre de 1928. Amb aquest text es vol donar una visió dels drets, de les garanties, del caràcter i de l'organització Estatal, de la futura Catalunya independent, alhora que és un exercici per a bastir, les bases jurídiques per a una independència real.

D'aquesta Constitució Provisional de la República Catalana en volem recordar, pel seu interès i la seva claredat conceptual, l'article primer del títol primer, que tracta del règim polític de Catalunya, diu així: Art I.- El poble de Catalunya, en exercici del dret immanent que li correspon de donar-se per voluntat pròpia i sense ingerències estranyes la seva organització política, es constitueix en estat independent i sobirà, i adopta com a forma de govern, la república democràtica representativa.

Tres anys més tard, el 14 d'abril de 1931, Francesc Macià, proclama la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica, la manca de suport militar a la iniciativa de F. Macià i una actitud ambigua per part de bona part del polítics del seu entorn, obliguen a la negociació, a fer marxa enrere de la proclama inicial i acceptar la fórmula d'un Estatut, que haurà d'ésser aprovat pel govern de Madrid.

En el preàmbul de l'Estatut de Núria de 1931, s'hi diu: La Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya en la redacció del projecte únic d'Estatut, ha partit del dret que té Catalunya com a poble, a l'autodeterminació. Aquest punt retornà retallat des de Madrid i, per tant, no s'incorporà al text de l'Estatut de 1932. Tres anys després, el 6 d'octubre de 1934, com a resultat de la tensió entre el Govern Català i el de l'Estat, per tal que al Parlament Català li fos reconegut el dret a decidir, és a dir, acceptar que la sobirania correspon al poble de Catalunya en la figura del seu Parlament, perquè el poble català és el subjecte nacional de decisió. El President Lluís Companys, en un acte de sobirania, de dignitat i de realisme polític declara l'Estat Català de la República Federal Espanyola.

Caldrà esperar la derrota i l'ocupació de 1939, perquè després d'una anàlisi dels errors fets en el període 1931-39, se'n puguin extreure conclusions i fixar nous rumbos polítics. En aquesta línia és de remarcar l'efecte que produí un text aparegut a l'exili francès, el dia 23 d'abril dia de Sant Jordi de 1939, signat per l'expresident del Parlament Català, Joan Casanovas i Maristany, que tingué molt de ressò i una bona acollida, entre els exiliats en general i els internats als camps de concentració de la Catalunya Nord. En el document J. Casanovas, es fa una crida a la capacitat de decidir, i a la sobirania nacional per damunt d'altres consideracions, així escriu: Ni puny clos ni 2 palmell estès, prou canvis de nom, prou Estatuts i Mancomunitats i autonomies. Catalunya sobirana ni més ni menys. Aquesta visió política corresponia a la línia política defensada des de la seva fundació per Estat Català, Nosaltres Sols!, Palestra i d'altres grups i organitzacions, que es reclamaven separatistes segons la nomenclatura de l'època, és a dir, independentistes.

A l'acabament de la II GM el 14 d'abril de 1945, la Delegació del Consell Nacional Català als EUA, presenta a la Conferència sobre Organització Internacional, realitzada a Sant Francisco (Califòrnia), una Apel·lació a les NN UU, en la dita Apel·lació, Catalunya demana que els seus drets de nació siguin reconeguts, per tal que Catalunya, exercint el seu dret a l'autodeterminació, pugui lliurement unir-se a la reorganització de la Península, quatre punts precisos, fixen les seves peticions que són aquestes:

- Que el seu procés d'alliberament nacional, sigui posat a l'ordre del dia, com un cas que necessita atenció immediata.
- Que la seva reclamació d'autogovern, sigui registrada per a solució immediata, sota els principis i clàusules de la Carta de l'Atlàntic¹, independentment de qualsevol situació política que sigui planejada per a Espanya.
- Que la seva posició dins de l'organització política d'Espanya, sigui decidida per Catalunya mateixa, a través del plebiscit dels catalans nacionals, després de reconegut el seu status de nació.
- Que qualsevol desavinença o disputa entre Catalunya i Espanya sigui sotmesa per a ésser oïda davant del Consell de les NN UU, o la Cort Internacional de Justícia.

L'Assemblea de Catalunya (AC, 1971-77) plataforma unitària antifranquista, que agrupava pràcticament tots els partits polítics, des de l'extrema esquerra fins al centre, a més de centrals sindicals, organitzà importants mobilitzacions de masses. En el punt tercer de la seva declaració de principis s'hi demana: El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats en l'Estatut de 1932, com a expressió concreta d'aquestes llibertats a Catalunya, i com a via per arribar al ple exercici del dret d'autodeterminació. És d'agrair la precisió terminològica d'aquest tercer punt, que després amb el pas del temps i les grans rebaixes de la transició, es féu fonedís per políticament incorrecte de textos posteriors, que només recolliran el primer paràgraf d'aquest tercer punt. És un exercici interessant, de remarcar com en infinitat d'articles i treballs elogiosos sobre l'Assemblea de Catalunya, com a força unitària de tot el ventall polític català del període de la transició, s'hagi deixat de banda la seva reclamació explícita del dret d'autodeterminació.

El dret d'autodeterminació fou recollit en la Declaració Universal dels Drets Humans de l'ONU (1951), així mateix l'Assemblea General de les Nacions Unides (ONU), el 19 de desembre de 1966, proclamà el dret a l'autodeterminació que té qualsevol poble.

El nostre màxim òrgan legislatiu, el Parlament Català, en les seves resolucions del 12 de desembre de 1989 i del 27 de setembre de 1991, ha proclamat el dret a l'autodeterminació com a 3 imprescriptible i irrenunciable, i s'ha reservat el dret a exercir-lo, quan ho consideri convenient. El mateix féu el Parlament d'Euskadi en la seva resolució de 15 de febrer de 1990.

Nosaltres, com a catalans nacionals, ens hem de vincular a la defensa de l'exercici del dret a l'autodeterminació, pel mateix dret que a hores d'ara lluiten els bretons, els gallecs, els corsos, els kurds, els txetxens, els irlandesos, els armenis, els palestins, en la seva voluntat de construcció d'un Estat nacional i de defensa de la Pàtria en contra dels seus agressors.